

Fixdit lesbrief: *Laten we vader eruit gooien* van Mary Dorna

Voor de docent

Op zoek naar sprankelende en rebelse korte verhalen om in de bovenbouw te lezen? Mary Dorna (1891-1971) is een geweldige keuze.

Dorna is een Nederlandse schrijfster uit de roerige jaren dertig. In de literatuur associeren we dit tijdvak met maatschappijkritiek, bijvoorbeeld met de schrijver Menno ter Braak, ook wel een ‘politicus zonder partij’ genoemd. Hiertegenover stond een modernistische dichter als Martinus Nijhoff, die vooral bezig was met in zijn poëzie vorm te vinden voor het mysterie van het alledaags bestaan. Mary Dorna zeilt onbekommerd tussen die twee posities door. Als schrijver staat ze misschien wel het dichtst bij de ironische en anti-burgerlijke Nescio. Maar waar die over ‘aardige jongens’ schreef, voert Dorna rebelse meisjes en jonge vrouwen op.

Haar personages zijn authentiek, kleurrijk en onconventioneel. Het fatsoenlijke leven verveelt ze, ze bevragen de vaste orde en leiden een vrolijk, bohemien bestaan. Die levenshouding hebben ze gemeen met hun schepper.

Mary Dorna werd in 1891 geboren als Mary Jeanette Stoppelman. Ze groeide op in een welgesteld Joods gezin in Amsterdam. Als ze haar tweede man ontmoet, doet ze zich voor als Argentijnse en noemt ze zichzelf ‘Maria Juana de Videla Dorna’. Deze Argentijnse fantasie-identiteit zou haar als Joodse redden in de Tweede Wereldoorlog. In 1926 verschijnt haar eerste stuk in de krant en vanaf 1933 brengt ze onder de naam Mary Dorna verhalenbundels uit. Door de Tweede Wereldoorlog getekend, stopt ze met schrijven. In 1967 worden haar verhalen opnieuw uitgebracht in *Laten we vader eruit gooien* en dan is er tot aan haar dood in 1971 weer aandacht voor haar schrijverschap.

Dorna’s teksten zijn geestig, pakkend en nodigen uit tot gesprekken over regels en normen voor meisjes en vrouwen, over de relatie met je ouders, ontsnappen uit je milieu, over anti-burgerlijkheid en kunstenaarschap. De eerste verhalen van *Laten we vader eruit gooien* draaien om een jong meisje. Door de bundel heen ontwikkelt ze zich tot een jonge vrouw. In het openingsverhaal ‘Beleefd verzoek’ beschrijft Dorna hoe haar hoofdpersoon botst met haar vader, en beschrijft ze hoe deze harde, strenge man nooit kon huilen. In het slotverhaal ‘Panta Rhei’ rouwt de dochter om haar overleden vader, die ze later in haar leven toch beter is gaan begrijpen, en die in zijn ouderdom toch wel een traan kan laten.

“De verhalen van Mary Dorna vormen een pleidooi voor een leven buiten de lijntjes”, meent Sanneke van Hassel, Fixdit-auteur en ambassadeur van het korte verhaal. Voor Fixdit is dit één van de redenen om Mary Dorna onder de aandacht te brengen bij jonge lezers, en om haar bijzondere levensverhaal en het genre van het korte verhaal in het onderwijs aan bod te laten komen.

In deze lesbrief zullen we zowel literair-historische als tekstgerichte suggesties geven voor opdrachten en presentaties.

Gebruik van de lesbrief

De verhalenbundel van Mary Dorna en deze lesbrief zijn geschikt voor havo 4 en 5 en vwo 5 en 6 (voor Nederlandse scholieren) en ASO, 3e graad (voor Vlaamse scholieren).

Uiteraard kan de docent naar eigen inzicht de informatie aanpassen voor andere niveaus. Voor deze lesbrief is de Salamander klassieker *Laten we vader eruit gooien*, in 2021 uitgegeven door Nijgh en van Ditmar, gebruikt. Voor het klassikaal lezen van een enkel verhaal of het meegeven van huiswerk kunt u de bundel ook online vinden via deze link: <https://joodsebibliotheek.nl/auteur/NEo/mary-dorna/boek/xio/laten-we-vader-eruit-gooien/11/img> Hier zijn ook alle verhalen die de leerling moet lezen voor de opdrachten te downloaden.

Voor meer informatie over Mary Dorna lezen de leerlingen ook:

<https://www.literatuurgeschiedenis.org/schrijvers/mary-dorna>

Schrijverscollectief Fixdit biedt aanvullend educatief materiaal aan over Mary Dorna. Kijk met je leerlingen de video van Vlogboek en/of luister zelf naar de Fixdit podcast:

Fixdit Podcast

<https://www.de-gids.nl/podcasts/afleveringen/laten-we-vader-eruit-gooien>

De derde aflevering van de Fixdit Podcast gaat over de korteverhalenschrijfster Mary Dorna en haar bundel *Laten we vader eruit gooien* uit 1967, met verhalen uit de jaren '30 en '40. Schrijver Annelies Verbeke gaat in gesprek met haar collega's Alma Mathijssen, Sanneke van Hassel en boekhandelaar en uitgever Kees Schaftrat over het even humoristische als krachtige werk van deze bijzondere schrijfster.

Vlogboek

<https://www.youtube.com/watch?v=yq5SDF9OedU>

In opdracht van Fixdit maakte Jörgen Apperloo (van het YouTube-kanaal Vlogboek) een video over *Laten we vader eruit gooien* van Mary Dorna. De video maakt deel uit van een serie video's voor het voortgezet onderwijs met moderne literaire klassiekers geschreven door vrouwen.

Lesbrief voor de leerling

Inleiding

Laten we vader eruit gooien is de titel van een verzameling van Mary Dorna's verhalen die zij tussen 1926 en 1940 schreef. Als je de verhalen gaat lezen, ontdek je dat de hoofdpersoon het voorstel om haar vader uit de titel eruit te zetten meent. De 'Vader' staat voor alles wat conventioneel, saai en streng is.

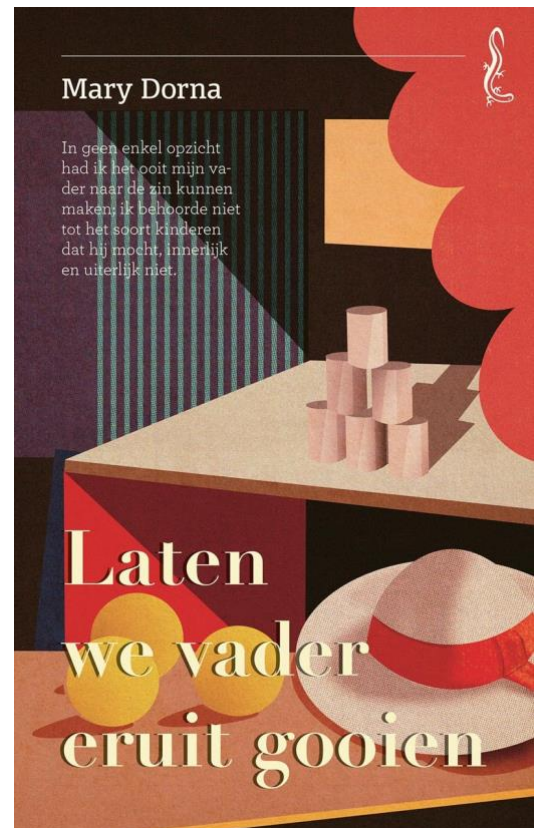
In deze lesbrief leer je meer over Mary Dorna's leven en werk, over haar humoristische en kritische kijk op het leven en de wereld in de verhalen in *Laten we vader eruit gooien*.

Aan het eind weet je:

- Hoe maatschappijkritiek eruit kan zien in een kort verhaal
- Hoe anti-burgerlijkheid in literatuur uit het interbellum werkt
- Hoe literaire humor tot stand komt

Lees eerst het lemma over Dorna op Literatuurgeschiedenis.org:

<https://www.literatuurgeschiedenis.org/schrijvers/mary-dorna>

1. Afzetten tegen je familie

“Laten we die vent er toch uitgooien’, stelde ik brullende mijn kleine bevende moeder voor.” (5)

De baldadige heldin uit de verhalen van Dorna is onder andere dol op snoepen en over straat zwerven, in plaats van braaf naar school gaan. Ze is gefascineerd door de ‘onderklasse’, het volkse leven en luistert graag naar de verhalen van “onbetrouwbare dienstmeisjes” over ‘het echte leven’. Betrouwbare, nette dienstmeisjes vindt ze niet leuk, want die gaan altijd net stofzuigen als je zelf “juist iets prettigs wilde doen – naar de wolken kijken of lezen of niets doen (denkelijk om het nutteloze van mijn bestaan te demonstreren)” (129). Het hoofdpersonage in *Laten we vader eruit gooien* is totaal niet geïnteresseerd in alles wat keurig is en zet zich af tegen haar verwaande tantes, brave zusje en bovenal haar strenge vader.

De vader in de boeken van Dorna is vaak misprijzend over haar streken. De schrijver bekritiseert via die vaderfiguur de kilheid van een ouderwetse, patriarchale opvoeding waarin fatsoen en geld belangrijker zijn dan liefde en warmte. Als we bedenken dat deze vader

middenin de negentiende eeuw geboren was, kunnen we ons de kloof wel voorstellen. Dorna was een jonge vrouw in de bruisende 'roaring twenties', een periode in het interbellum waarin de jongere generatie zich uitleefde met uit Amerika overgewaaide populaire cultuur, nieuwe modestijlen en 'wilde' dansmoves.

Een jonge Mary Stoppelman²

Hoewel de auteur en personages nooit helemaal dezelfde persoon zijn, lijkt de hoofdpersoon in de eerste negen verhalen uit *Laten we vader eruit gooien* wel erg op de jonge Mary (zoals je ook kan lezen op Literatuurgeschiedenis.org).

Zelf zei Mary Dorna: "Al mijn verhalen berusten op beleefde werkelijkheid. Ze zijn waargebeurd. Ik behoor niet tot diegenen die iets kunnen verzinnen""¹.

Het meisje in de verhalen kijkt op naar volwassenen die 'buiten de lijntjes' leven, zoals Nelly, een meisje van plezier, in 'Het rose geheim' en de excentrieke heer Biedermann in 'Een buitenlandse badgast'.

Van haar welgestelde en nette familieleden moet ze maar niets hebben, en andersom voelt zij zich ook niet begrepen door haar omgeving.

Opdracht 1

Lees het verhaal '[Beleefd verzoek](#)' (pagina 5 t/m 13)

In dit allereerste verhaal uit *Laten we vader eruit gooien*, zet de hoofdpersoon zich op meerdere manieren af tegen haar familie. Dit is typisch voor de afkeer die Mary Dorna had voor alles wat geregeld en burgerlijk was.³

- a. Op welke manier verschilt het hoofdpersonage met de nette en rustige kinderen waar ze volgens haar vader meer op zou moeten lijken? Gebruik voorbeelden uit de tekst.
- b. Wat zijn de verschillen tussen het gezin van het hoofdpersonage en het gezin van Jopie Kuyl? In welk opzicht steekt het leven in dit gezin zo af tegen de levensstijl van haar nette tantes, nichten en de opschepperige schoonzoon Hannes?

In dit verhaal is er sprake van 'double address'⁴, een veelvoorkomende literaire techniek in verhalen over kinderen, waarbij de lezer meer begrijpt van de situatie dan de kinderlijke hoofdpersoon. Deze strategie wordt bijvoorbeeld ook door Multatuli toegepast in *Woutertje Pieterse* (1890), een verhaal over een Amsterdamse jongen die botst met zijn familie en

¹ Het Parool, 28 november 1967, Van Helmond, 8

² Van Helmond, 131

³ Van Helmond, 32

⁴ Birketveit, 'Children's Literature'

omgeving. Ook Multatuli gebruikt Woutertje om kritiek geven op het benauwende van de burgerlijke samenleving, waarin zelf denken en zelf leren van kinderen onmogelijk was.

Het dubbele perspectief is ook de kern van de humor in Dorna's verhaal 'Het rose geheim' waarin de volwassen lezer sneller dan de jonge, vrouwelijke hoofdpersoon, doorheeft dat Nelly een prostituee is. Dat levert een komische situatie op.

- c. Op welke manier brengt Mary Dorna dit dubbele perspectief (van de kinderlijke verwondering en de volwassen kennis) tot stand in het verhaal over Jopie Kuyf?
- d. Noem een voorbeeld van een woordgrapje in dit korte verhaal. Het verhaal komt uit 1938. Werkt het woordgrapje nog steeds op dezelfde manier?

2. Literatuur als maatschappijkritiek

Dorna's vrouwelijke hoofdpersonages van honderd jaar oud zijn zo brutaal en krachtig, dat haar verhalen bijna eigentijds voelen. Je kunt je zelfs afvragen of de emancipatiegolf van de jaren zestig niet is voorbereid door de vrijmoedige hoofdpersonen van Dorna die een kritische blik hebben op het patriërchaat én op een burgerlijke bestaan met zijn duidelijke rolverdelingen voor mannen en vrouwen, en zogenaamde hogere en lagere klassen.

In 'Het rose geheim' vraagt het meisje aan haar dienstmeid Da: "Is in zonde leven altijd zo prettig? [...] dan is fatsoenlijk-zijn: het naar hebben – jij met vuilnisbakken en moekie met kwaai buien van vader, als het eten een beetje aangebrand is. Ba, geef mij de zonde dan maar." (46)

Hier en daar lijkt de hoofdpersoon op de grappige en tegendraadse *Joop ter Heul*, geliefd personage uit de boeken van Cissy van Marxveldt uit de jaren twintig. Toch zijn Joop en Dorna's ik-figuren ook verschillend. In de eerste plaats wordt Joop omringd door een warme vriendengroep, terwijl de personages van Dorna uiteindelijk juist alleen staan. Ook is het verzet van Dorna's heldinnen veel radicaler: de wijze waarop haar hoofdpersonen in de klas weigeren mee te doen, of onstuitbaar huilen als ze een meubelwinkel bezoeken, is een onaangepastheid die je in meisjesboeken van onder andere Van Marxveldt niet zult aantreffen.

Dorna's anti-burgerlijkheid gaat dieper dan de rebellie van een puber in een meisjesboek. In die zin zijn haar verhalen ook verhalen over een kunstenaarsgeest. Ze werd aangetrokken door exotische figuren en oorden en kon maar niet wennen aan de grauwheid van het alledaagse leven onder Hollandse grijze luchten.

Over Mary Dorna weten we dat ze het zelf nog wat bonter maakte dan haar personages. Met haar eerste – seksverslaafde – man trok ze in 1911 naar Zuid-Amerika, waar ze al snel wanhopig vandaan vluchtte terug naar huis, maar door haar vader zonder pardon wordt teruggestuurd. Ondanks vele pogingen om haar vader via brieven te vragen of ze van hem mocht scheiden moest Mary in dit angstige huwelijk blijven. Totdat ze haar echtgenoot ervan overtuigde om een baan aan te nemen in Düsseldorf. Eenmaal daar ontvluchtte Mary haar man en ging in een arme buurt wonen, daar zou hij haar niet komen zoeken.

Veilig verstoep voor echtgenoot en vader bevond Dorna zich in die wijk tussen voor haar 'interessante' armere personen. Bij de rijke familie van haar man in Londen had ze uit verveling met haar armen ooit een buffettafel leeggeveegd.⁵

Een aantal verhalen in *Laten we vader eruit gooien* zijn gebaseerd op deze tijd in Düsseldorf. De vrouw Posanzky uit het verhaal 'Mittelstrasse 5' heette in werkelijkheid Frau Steinmetz en Mary mocht een tijdje bij haar logeren in ruil voor haar juwelen⁶. Om geld te verdienen stond ze model voor kunstenaars.

“Scherp gepeperde gerechten en batterijen leeggedronken bierflessen, felle scheldpartijen en enthousiaste theatrale vertoningen - verdierlijkt leven, troebele hartstocht, maar toch een vleug van leven, van hartstocht... Dáárom misschien juist Mittelstrasse 5, met uielucht en gillende ruzies, met vervelozende deuren en ontredde trappen?” (101)

Opdracht 2

Lees het verhaal 'Mittelstrasse 5' (pagina 99 t/m 101)

- Wat leer je in dit verhaal over de buurt, de Mittelstrasse? Is de verteller een onderdeel van deze buurt, of meer een bezoeker of buitenstaander? Hoe weet je dat?
- Het verhaal begint met 'waarom' en eindigt met 'daarom', wat is het effect hiervan?
- Vanuit welk perspectief en vanuit welke tijd is dit verhaal verteld? Wat heeft dat voor gevolg voor het verhaal en de emoties die het oproept?

⁵ Van Helmond, pg. 19

⁶ Van Helmond, pg. 20

Mary Dorna en Henk Tenkink, door onbekende fotograaf, ca. 1930 (Nationaal Archief / Collectie Spaarnestad).

3. Een vrolijke, liefdevolle blik op de werkelijkheid

Mary Dorna wist van haar 'cursiefjes', korte grappige verhaaltjes voor de krant die cursief werden afgedrukt, een journalistieke vorm een literair genre te maken⁷. Auteurs van cursiefjes lieten zich inspireren door het dagelijks leven, zoals je dat nu ziet in columns. Mary Dorna had haar eigen cursiefje in De Groene Amsterdammer, genaamd 'Loslippigheden van Mary Dorna'. De bekendste auteur van cursiefjes Simon Carmiggelt was een bewonderaar van Mary Dorna. Maar Annie M.G Schmidt bewonderde haar ook. En tegenwoordig de bekende columniste Sylvia Witteman.

Mary Dorna wordt geroemd om de humor en maatschappijkritiek in haar verhalen, maar ze schrijft ook integer, teder en vol empathie en begrip. Het laatste geldt vooral voor figuren aan de randen van de samenleving, Dorna doorziet het klassensysteem en begrijpt en waardeert hen. Een goed voorbeeld hiervan is het liegende dienstmeisje Leida. In 'Een zekere juffrouw Leida' wordt uit de doeken gedaan hoe zij van alles voor haar werkgeefster verzwijgt. In plaats van als iemand die de kantjes ervan af loopt, wordt Leida heel teder beschreven:

“Juffrouw Leida sprak verrukkelijk zacht – het leek of ze alles aaide, de grond, de trappen, haar kinderen en mijn kleren.” (131)

⁷ Flaptekst Salamander editie uit 2021.

Opdracht 3

Lezen: 'Een zekere juffrouw Leida' (pagina 125 t/m 133)

- Wat is de pijnlijke waarheid die de verteller ontdekt over haar werkster Leida?
- Hoe onderscheidt de verteller zich van de 'verstandige correcte mensen' (pg. 126)?
- Herken je in dit verhaal iets van de manier waarop de verteller verschil maakte tussen de correcte tantes en de gelukkige maar arme Jopie Kuyl uit het eerste verhaal van de bundel? Geef een voorbeeld uit de tekst.
- Het verhaal begint en eindigt met dezelfde zin. Wat voor doel dient die repetitie? Lees je het verhaal anders als je in het begin al weet hoe het zal eindigen voor juffrouw Leida?

Opdracht 4

Lezen: 'Voorjaarskermis' (pagina 59 t/m 71)

In dit verhaal bevindt het hoofdpersonage zich op een kermis. In deze opdracht verdiepen we ons in de lange, ritmische zinnen van Mary Dorna en andere stilistische elementen die een echte kermisfeer oproepen.

'Er zijn dagen dat alles hetzelfde is en men niets nieuws of interessants ontdekt, niets vrolijks, niets doodtreurigs, niets om te juichen, niets waar je oneindig lang om moet huilen – de pa- en moe-dagen noemde ik ze in die tijd: er gebeurde niets dan wat straf, wat gezeur en wat verveling – ontbijt, twaalfuurtje en middageten. En plotseling, in een paar dagen, ontdek je alles – de doorsnee-gemeenheid, de triomf, de schoonheid en het geluk – en het bittere vreselijke ongeluk.' (70)

- De bovenstaand quote is lang en staat vol leestekens, maar er zijn ook andere manieren waarop Dorna deze zin ritmisch interessant maakt. Zoek twee stijlfiguren die daarbij helpen.
- De ik-verteller maakt een sprong in de tijd: "de pa- en moe-dagen noemde ik ze **in die tijd**". Zoek in het verhaal 'Voorjaarskermis' nog een passage waarin de verteller overschakelt tussen het heden en het verleden. Wat voegt deze reflectie toe aan je begrip van het verhaal?

"Eigenlijk hield ik maar van twee soorten mensen, legde ik hem uit: het soort Carlo, dat helemaal gelukkig en een dierentemmer was – en het soort Tom, dat helemaal ongelukkig en ridder was. En dan was er nog een klein zielig soortje, dat ik ook wel mocht, het soortje David, dat een beetje gelukkig, een beetje ongelukkig en een beetje ridderlijk was."

- Maak drie kolommen: één voor David, één voor Carlo, en één voor Tom. Lees het verhaal nogmaals en schrijf bij elke jongen de woorden op die worden gebruikt om hem te omschrijven. Als je hierin stijlfiguren herkent, schrijf er dan bij welk stijlfiguur

het is. Leg uit hoe deze verschillende categorieën woorden de drie soorten mensen die ze later beschrijft karakteriseren.

- Zoek in de laatste paragraaf van het verhaal een hyperbool waarmee ze de jongens omschrijft. Beschrijf hoe deze extreme tegenstelling het verhaal samenvat.

Meer informatie over Fixdit

Schrijverscollectief Fixdit streeft naar meer diversiteit in de canon en de literaire wereld. Door o.a. acties, essays, open brieven en gesprekken wil Fixdit het bewustzijn over genderongelijkheid in de letteren vergroten en de canon uitbreiden met werk van belangrijke vrouwelijke auteurs.

Fixdit is Yra van Dijk, Sanneke van Hassel, Rachida Lamrabet, Jannah Loontjens, Munganyende Hélène Christelle, Christine Otten, Gaea Schoeters, Shantie Singh, Fleur Speet, Manon Uphoff en Annelies Verbeke.

Bronvermelding

Anoniem. Recensie van *Laten we vader eruit gooien*, Mary Dorna. *De Groene Amsterdammer*, 23 december 1967.

Anoniem. 'Cursiefje', Algemeen letterkundig lexion, geraadpleegd via DBNL (KB, nationale bibliotheek). https://www.dbnl.org/tekst/dela012alge01_01/dela012alge01_01_00766.php
Birketveit, Anna, senior lecturer, Høgskolen i Bergen 'Children's Literature', Fremmedspråksenteret, 15 juni 2020

Dorna, Mary. *Laten we vader eruit gooien*, een Salamander klassieker, Nijgh & Van Ditmar, 2021.

Helmond, T. van. "Mary Dorna 1891-1971", *De Engelbewaarder: kwartaalschrift van de Stichting Vrienden van het Amsterdams Litterair [sic] Café De Engelbewaarder*. Amsterdam, 1977

de Swart, A. J. *Onmaatschappelijke voorkeur: een diachroon receptieonderzoek naar de anti-burgerlijke verhalen van Mary Dorna*. BS thesis. 2019.

Verdieping: Mary Dorna's rebelse meisjes en jonge vrouwen

In samenwerking met Fixdit maakte Jörgen Aperloo van het YouTube-kanaal VlogBoek een video die verder ingaat op de eigenzinnige meisjes en jonge vrouwen in het werk van Mary Dorna. <https://www.youtube.com/watch?v=yq5SDF9OedU>

Joke Brasser schreef voor Klassiekers in de Klas ook een lesbrief over Mary Dorna en Annie M.G. Schmidt, waarin ook de focus ligt op de kindertijd in de verhalen van Dorna. <https://neerlandistiek.nl/2023/04/rebelse-kinderen-burgerlijke-ouders-mary-dorna-en-annie-m-g-schmidt/>

Verder lezen

Alma Mathijssen over Mary Dorna:

<https://literatuurmuseum.nl/nl/ontdek-en-beleef/literatuurlab/artikelen/mary-dorna>

[Sylvia Witteman over Mary Dorna](#)

Marie-Cécile van Hintum, [Stoppelman, Marry Jeannette, in: Digitaal Vrouwenlexicon van Nederland](#). [21/11/2017]

Auteurspagina over Mary Dorna, door Sanneke van Hassel:

<https://www.literatuurgeschiedenis.org/schrijvers/mary-dorna>